

Г.В. Аўдзеенка.

куткі ў хаце» і інш.), веснавога («Каняпелькі», «Шэрая гусанька», «Ой, па мору, мору сіням», «Ой, ужо вясна, ой, ужо красна» і інш.), летняга («Ой, мы жыто ножалі», «Ой, да краю» і інш.) цыклаў, калядныя («А ўчора з вячора», «Спрадвечна», «Ой, на добры вечар» і інш.), любоўная лірыка («Смутны вечар, яшчэ рана», «Зыйшоў, зыйшоў месяц», «Чэраз рэчку да ў лясок» і інш.). Дыпламант Міжнароднага фестывалю фальклору (г. Пінск, 1994), рэспубліканскіх фестываляў нар. мастацтва «Беларусь — мая песня» (1997—1998), нар. творчасці чарнобыльцаў (1999).

А. І. Гурчанка.

АТРЫБУТ, істотная прыкмета, уласцівасць чаго-небудзь, неад'емная яго прыналежнасць. У міфалогіі рэальная атрыбутыка міфічных персанажаў з'яўляецца доказам іх існавання, іх функцый і месца ў прынятай сістэме. Так, «перуновыя стрэлы», грозныя праявы разбуральных разрадаў атмасфернай электрычнасці, з'яўляліся атрыбутам бога *Перуна*, служылі грунтам для стварэння вобраза бога Грамавіка, выявы якога з каменнымі ці бронзавымі сякерамі («стрэламі») робяць яго лёгка пазнавальным. Атрыбутам *Вялеса*, «быдлічага» бога, служаць шарсцістыя вопраткі (вывернуты кажух і інш.). Існуе складаная ўзаемасувязь паміж А. і сімвалам. А. могуць стаць сімваламі божаства і ўшаноўвацца як само божаства, напрыклад, у хрысціян крыж, сімвал смяротных пакут Збавіцеля, ушаноўваецца як святыня.

Л. М. Салавей.

«**АТЭНЭУМ**» («Athenaeum»), часопіс на польскай мове, які выдаваў у Вільні ў 1841—51 польскі пісьменнік Ю. Крашэўскі. Асвятляў праблемы гісторыі, культуры, грамадска-палітычнага жыцця, пераважна зямель былога ВКЛ. Друкаваў гістарычныя матэрыялы і дакументы, мастацкія творы пераважна мясцовых пісьменнікаў, пераклады іншамоўных твораў, фалькл. і этнаграфічныя матэрыялы, у тл. з Беларусі: «Народныя песні, сабраныя на Піншчыне і перакладзеныя Р. Зянькевічам» (1847), «Матэрыялы да статыстыкі і этнаграфіі Гродзенскай губерні. Бельскі павет» І. Ярашэвіча (1848, звесткі пра заняткі, жыллё, адзенне, ежу, вусна-паэтычную творчасць беларусаў) і інш.

К. А. Цвірка.

АЎДАКЕЯ, прысвятак у народным календары, які часам лічылі першым днём вясны (1 сакавіка с.ст.). Называлі таксама Аўдакей, Яўдока. Царква прымеркавала да яго дзень хрысціянскай пакутніцы Еўдакіі. Меў некаторыя правілы, якія датычыліся пераважна жанчын — забаранялася прасці, дазвалялася толькі сукаць гатовыя ніткі, рэзаць што-небудзь можна было толькі авечымі нажніцамі. З дня А. ў некаторых мясцовасцях пачыналі *Гуканне вясны*. Стан прыроды ў гэты дзень (сыход снегу, галалёд) адлюстраваны ў прымаўцы «На Яўдоку голы бокі». З днём А. былі звязаны шматлікія метэаралагічныя і гаспадарчыя прыкметы: калі на А. вол наг'ецца з-пад страхі, то вясна будзе цёплая; цёплы дзень на А. абяцаў удалы сенакос, дажджлівы — ураджай жыта, марозны — пагражаў памарозіць грэчку ў час цвіцення, завіруха ў дзень А. — увесь год чакаўся халодны і неўраджайны.

Літ.: Лозка А.Ю. Беларускі народны календар. Мн., 1993. С. 63—65; Беларускі народныя прыкметы і павер'і. Кн. 2. Жыцця адвечны лад. Мн., 1998. С. 126—132.

У. А. Васілевіч.

АЎДЗЕЕНКА Ганна Васілеўна (н. 23.2. 1927, в. Валокі Хойніцкага р-на), спявачка. Заслужаная артыстка Беларусі (1966). У 1952—82 салістка Дзяржаўнага нар. хору Беларусі (нізкі альт). Вядома як выканаўца бел. нар. жартоўных песень, прыпевак. Тонка адчувала і перадавала стыльвявы асаблівасці характэрныя для абрадавага і пазаабрадавага традыцыйнага спявання паўднёвага Палесся. Выступала сольна і ў дуэце з *М. Адамейка*. За выступленні ў складзе вакальнага актэта на Усесаюзным і VI Сусветным фестывалях моладзі і студэнтаў (Масква, 1957) узнагароджана залатымі медалямі і дыпламамі 1-й ступені.

А. І. Гурчанка.

АЎЛАС, У л а с, У л а с с е, В а л о с с е, прысвятак у народным календары. Адзначалі з язычніцкіх часоў (свята *Вялеса*; 11 лютага с.ст.). Царква прымеркавала да яго дзень хрысціянскага пакутніка Уласа, які ў народзе лічыўся апекуном свойскай жывёлы. Ён згадваецца ў нар. песні на Смаленшчыне

Ты, Улас, Улас,
Ты найміся ў нас
Скату пасцівіць!

Нашы каровачкі
Каля дубровачкі.
Нашы авечкі
Каля рэчкі.
Нашы свіначкі
Каля асіначкі.
Нашы козачкі
Каля лозачкі.

А называлі каровіным святам, не шануючы якое гаспадар меў небяспеку наклікаць на сваю жывёлу бяду. Каб цяляты раслі здаровыя, гаспадыні пяклі на А. аладкі. У некаторых мясцовасцях А. спраўлялі як конскае свята. У гэты дзень коней лепш кармілі, зусім не працавалі на іх (але аб'язджалі маладых коней). На Капыльшчыне на А. ездзілі на конях як мага далей па доўгіх дарогах на ўсю ноч, каб доўгі радзіў лён. А часта супадаў з *Масленіцай* — апошнім скаронным тыднем перад *Вялікім постам*, адкуль і пайшла прыказка «На Аўласа бяры каўшом масла». З А. у народзе былі звязаны метэаралагічныя прыкметы: «Каля Уласа сем маразоў — тры да Уласа, адзін на Уласа і тры пасля Уласа».

Літ.: Беларускія народныя прыкметы і павер'і. Кн. 2. Жыцця адвечны лад. Мн., 1998. С. 391—392; Л о з к а А. Беларускі народны каляндар. Мн., 1993. С. 49—50.

У. А. Васілевіч.

АЎСЯННІКАЎ Генадзь Сцяпанавіч (н. 19.2.1935, г. Магілёў), акцёр. Народны артыст Беларусі (1974). Народны артыст СССР (1991). Скончыў Бел. тэатральна-мастацкі інстытут (1957). Працуе ў Нац. тэатры імя Я.Купалы. Акцёр нар. плана, што надае яго сцэнічным вобразам глыбокую самабытнасць і непаўторнасць. Найбольш вылучыўся ў камедыйных творах А.Макаёнка з моцнай нар.-фалькл. асновай. Мастацкім адкрыццём стаў сцэнічны вобраз Цярэшкі Калабка («Трыбунал»), у якім спалучаны яркасць, кідкасць фарбаў фалькл. тэатра, нар. кемлівасць і даціпнасць, гумар з чалавечым болям, душэўнымі перажываннямі. У ролі дзеда Цыбулькі («Таблетку пад язык») А. перадаваў разважлівасць і практыцызм, спрадвечную нар. мудрасць. Вобразу Антона Бусько («Пагарэльцы») нададзены рэзка сатырычныя фарбы. З іншых роляў у драматургіі Макаёнка — Максім («Лявоніха на арбіце»), Стары («Святая прастата»). З пранізлівым драматызмам, дасягаючы вялікага абагульнення, стварыў вобраз

Г. Аўсяннікаў у ролі шляхціца Завальні.

Аўдзея ў спектаклі «Страсці па Аўдзею» («Крык на хутары») У.Бутрамеева — чалавека, які глыбокімі каранямі ўрос у родную зямлю, моцна і ўпэўнена на ёй трымаўся, але жыццё і яго, і сям'і трагічна абрываецца (Дыплом пераможцы на фестывалі «Артыст канца XX стагоддзя», 2000, Расія). Па-народнаму сакавіта выконвае ролі Пустарэвіча ў «Паўлінцы» Я.Купалы, Мурашкі ў «Мудрамеры» М.Матукоўскага (Дзяржаўная прэмія Беларусі 1988), Кроплі ў «Канстанціне Заслонаве» А.Маўзона. Майстар вобразаў простых беларусаў, людзей з народа, А. у ролі шляхціца Завальні ў манаспектаклі «Беларусь у фантастычных апавяданнях» паводле Я.Баршчэўскага выяўляе рысы вытанчанай шляхетнасці. Часта выступае на радыё з выкананнем твораў бел. фальклору, пераважна казак і нар. апавяданняў.

Літ.: С о х а р Ю. Генадзь Аўсяннікаў // Майстры беларускай сцэны. Мн., 1986; С а ч а н к а Г. Давер // Мастацтва Беларусі. 1985. №2; С а в і ц к а я А. Проста, лёгка — і непаўторна // Там жа. 1991. №5; Хрэстаматыя па гісторыі беларускага тэатра і драматургіі. Мн., 2000. Т. 3. С. 406—416.

А. В. Сабалеўскі.

АЎСЯННЫЯ ПЁСНІ, гл. *Ярынныя песні*.

АЎТЭНТЫЧНЫ ФАЛЬКЛОР (ад грэч. *autentikos* дакладны, сапраўдны), традыцыйны фальклор у сваёй спрадвечнай сутнасці і натуральным бытаванай спецыфічнай рысы, уласцівая мясцовай традыцыі, характарызуецца ўстойлівым жанравым складам, рэпертуарам, стылем, выканаўчай манерай, асаблівасцямі мовы.